

LA POÈTICA TIBETANA

Per Josep Lluís Alay

La poesia és un gènere molt desenvolupat al Tibet. Els temes són diversos que poden anar des de la didàctica moralitzant, la purament religiosa i d'amor, o fins i tot amb connotacions eròtiques. D'autors també en podem trobar d'orígens diversos. Alguns exemples poden ser un heroi de la il·luminació, un erudit religiós, un Dalai-lama o fins i tot un monjos provinent d'àrees nòmades.

La poesia del ritme i el significat

La composició en vers o poesia té en la literatura tibetana una importància cabdal. Qualsevol gènere literari al Tibet sempre inclou composicions en vers (*gter ma*, cròniques històriques, tractats filosòfics i religiosos, etc.). En algunes ocasions el desenvolupament extrem de la poesia tenia molta relació amb una intencionalitat memorística.

La poètica tibetana defineix clarament les composicions en vers amb vocació literària i, per tant, artística, com aquelles que manifesten un “**ritme**” i una “**sonoritat**” especials en la seva estructura i emfasitzen els “significats”, les “imatges”, la “vitalitat” i l’“ornamentació” de les composicions. Val a dir, que a diferència d'altres tradicions poètiques la rima no és un element essencial en la poesia tibetana.

Poesies i cants: els gèneres de la poesia tibetana

En la poètica tibetana existeixen tres denominacions diferents per a les composicions en vers, que poden referir-se tant a cançons com a poesies, una distinció de fronteres difuses en la literatura del País de les Neus. Alguns cops les diferències entre aquests gèneres poètics són gairebé imperceptibles.

Els tres gèneres clàssics, anant de l'estil més popular al més academicista, són:

1. **glu** o “cants”,
2. **mgur** o “cants poètics”, i
3. **snyan ngag** o “poesia ornamentada”

En realitat, podem parlar d'una evolució estilística i temporal alhora. És a dir la poesia tibetana neix amb els cants *glu* que es desenvolupen durant l'època de l'imperi tibetà (s. VII-IX) i evolucionen cap a cants poètics a partir del segle XI amb un fort component religiós. Els “cants poètics” donaran pas al segle XIII a composicions molt florides o ornamentades basades en la mètrica de la poesia sànscrita. Això no vol dir que un gènere substitueixi l'altre en el temps, sinó que acaben coexistint tots ells, uns amb una vocació més popular (*glu* i *mgur*) i d'altres més academicista i erudita (*snyan ngag*).

Un gènere popular i reial

El gènere “**GLU**” és el més antic i normalment s'associa a les cançons laïques de tradició exclusivament oral, nascudes a partir de rituals molt antics. Eren compostes per ser musicades i, per tant, cantades. La major part d'aquestes composicions són anònimes. El gènere “*glu*” es pot dividir en dos grans grups: **popular i reial**. Tots dos grups tenen característiques comunes: ritme ràpid, ús d'un gran nombre d'onomatopeies i partícules emfàtiques i presència de paral·lelisme i antítesi entre estrofes. En termes més estilístics els poemes estan formats per versos de sis síl·labes. Utilitza peus dàctils (combinació de força de tres síl·labes: forta;feble;feble), és a dir, versos hexasil·làbics bidactílics (1. forta; 2. feble; 3. feble / 4. forta; 5. feble; 6. feble).

Els cants populars tenen relació amb l'amor, el casori, les collites, les feines de casa, les cerimònies religioses, etc. Els cants reials inclouen cants de disputa i atac a l'enemic i cants de lloança del cabdill o rei.

A continuació en veiem un exemple (d'un manuscrit de Dunhuang). El "sí" tradueix la partícula emfàtica tibetana "ni":

El cabdill dels homes, sí, gran rei,
Més encisador, sí, que la verda artemísia,
Més lleuger, sí, que la llana.
Els estrangers, sí, turcs i xinesos,
Més pesats, sí, que una barra d'or són.

En el següent exemple es pot observar l'ús de partícules emfàtiques (*ni*) i d'onomatopeies (*si-li-li*) tan característics de la poesia popular.

Més a prop, sí, més a prop sempre,
Yarpa, sí, és a prop del cel,
Estels del cel, sí, si-li-li

Je nye ni je nye na (6 síl·labes)
Yar pa ni dgung dang nye (6)
dGung skar ni si li li (6)

El gènere dels cants religiosos

El gènere "**MGUR**" constitueix un pas més endavant en l'evolució del llenguatge poètic. No és necessàriament musicat i va néixer lligat a la segona expansió del budisme. Aquesta tradició poètica és escrita i el seu màxim exponent va ser el mestre tântric **Mi la ras pa**, considerat per molts com el primer gran poeta del Tibet. El podem considerar també com un gènere propi i originari del Tibet.

Els *mgur* estan considerats com **cants religiosos** en els que es manifesta d'una forma explícita la realització espiritual de l'adepte i instruccions religioses per arribar a aquesta realització.

La tradició poètica dels *mgur* enfonsa les seves arrels en dues tradicions:

1. Cançons populars de lloança d'origen tibetà, i
2. Cants tântrics d'origen indi.

A banda de *Mi la ras pa*, trobem d'altres poetes de l'estil *mgur*, reconeguts al Tibet com els grans mestres d'aquest estil: '*Brug pa kun legs, tsong kha pa, Pad ma dkar po (1527-1592), ICang skya rol pa rdo rje (1717-1786)*, etc.

La poesia *mgur* ha estat estudiada acuradament per *Don grub rgyal* (segle XX). Aquest erudit i poeta va classificar els *mgur* en **set estils** diferents en funció de la temàtica que tracten sobre:

1. Recordar de la bondat del mestre tântric,
2. Indicar la font de la realització espiritual,
3. Inspirar la pràctica budista,
4. Donar instruccions per a la pràctica budista,
5. Respondre a les qüestions dels deixebles,
6. Destruir el mal,
7. Servir de cartes entre mestres i deixebles.

En general els *mgur* estan formats per versos de 7, 8, 9, 10, 11 o 17 síl·labes on es barregen dàctils (peu de tres síl·labes: forta/feble/feble) i trocaics (peu de dues síl·labes: forta/feble), si bé acostumen a dominar els trocaics. En evolucions posteriors molt influenciades per la mètrica sànscrita, apareixen *mgur* molt ornamentats i força més complexos en estructura amb versos de fins a 21 síl·labes. Malgrat la influència índia en algunes composicions, hem de parlar dels *mgur* com d'un gènere eminentment tibetà, que incorpora bona part de la imaginació tibetana en les seves obres poètiques.

En qualsevol cas, podem establir dos grups de composicions poètiques en funció del seu ritme intern: *glu*, d'una banda i *mgur/snyan ngag*, d'una altra.

Els *glu* tenen un estructura de vers bidactílics hexasil·làbics: 6 síl·labes (1. forta; 2. feble; 3. feble; 4. forta; 5. feble; 6. feble). Es tractaria de l'estructura poètica més primitiva de la poesia tibetana, que veu el seu màxim esplendor entre el segle VII i IX (dinastia Yarlung), motiu pel qual se la coneix també com la poesia dinàstica.

En canvi els *mgur* i *snyan ngag* els podem definir com a poesia post-dinàstica. La llengua literària tibetana evoluciona i recull fortes

influències en la mètrica des del sànscrit de l'Índia. D'una banda el peu esdevé trocaic amb més sintonia amb l'estructura de la llengua tibetana on hi dominen els mots bisil·làbics, amb una primera síl·laba arrel i accentuada i una segona síl·laba àtona. Així trobarem a partir d'aquest moment versos de 6 (més populars), 7 i 9 síl·labes (més erudits i influïts per la mètrica índia). Aquests versos estaran formats per peus trocaics (forta;feble). En el cas de nombre de síl·labes imparell la darrera combinació sil·làbica és de mig peu, en general accentuat (forta). En el cas d'un vers de 7 síl·labes tindriem: (1. forta; 2. feble; 3. forta; 4. feble; 5. forta; 6. feble; 7. forta).

Mostra d'un *mgur* de *mi la ras pa*, dedicat al seu guru *mar pa*:

Al pare, vencedor dels quatre dimonis,
Saludo al traductor mar pa.
De mi, no tinc res a dir,
De la lleona blanca de les glaceres, sóc el seu fill.
Des de la matriu de la mare, "triple força" complet*, m'he format.
Tots els anys d'infantesa, al niu jo he dormit.
En l'adolescència, la porta del niu, he ben guardat.
Quan m'he fet gran, per les glaceres passejo.
Ni enmig de la tempesta dubto.
Ni el gran abisme em fa por.

* Epítet per "jove lleó"

Les composicions erudites

El gènere "**SNYAN NGAG**" s'inspira directament en la poesia ornamentada sànscrita i dóna lloc a composicions molt erudites, basades en la mètrica del sànscrit i inspirades en la versificació coneguda amb el nom de *kāvya* a l'Índia. Va ser introduït al segle XIII.

El seu representant més destacat al Tibet va ser **Sa skya pan.d.i ta** (1182-1251) i està considerat com el màxim introductor d'aquest estil de poesia. En una de les seves obres ens expressa explícitament la seva missió de "de traduir al tibetà poemes i versos dels primers poetes indis i introduir les normes de rítmiques i estructurals de la poesia escrita". La contribució més important de *Sa skya pandi ta* a la introducció de la poètica sànscrita a la literatura tibetana va ser la seva traducció parcial del tractat de

poesia sànscrita “El Mirall de la poesia” (*snyan ngag me long*) (*Kâvyâdars’a*) escrit per Dan.d.in al segle VII. La traducció completa d’aquesta obra de referència per a la poesia erudita del Tibet va dur-la a terme *Shong lo rdo rje rgyal mtshan*, pocs anys després de la primera versió de *Sa skya pan.d.i ta*.

El gènere *snyan ngag* va tenir una acollida molt desigual al Tibet. Lògicament no va tenir molt de ressò entre els autors de poesia popular. Pel contrari, el gènere es va estendre entre els ambients més erudits dels monestirs tibetans i el podem trobar entre autors tan destacats com *Tsong kha pa*, V Dalai-lama o *dGe ‘dun chos ‘phel*.

Els versos d’estil *snyan ngag* poden estar formats des de 7 fins a 21 síl·labes i reproduïxen els temes més característics de l’estètica sànscrita: heroisme, por, pau, llàstima, etc.

Mostra de *Tsong kha pa* (a l’obra “*dgongs pa rab gsal*”), poema de 9 síl·labes i 4 peus (forta/feble, forta/feble, forta/feble, forta/feble/feble) amb metàfores índiques

Tresor de tots els aforismes profunds,
Amic no demanat de tot el món,
Ull que mostra el bon sender als éssers dels tres reialmes,
Sol de les ensenyances del mestre, protegiu-nos per sempre!

Zab cing rgya che’i legs bshad kun gyi gter
’jig rten kun gyi ma ‘dris mdza’ bshes te
sa gsum ‘gro la lam bzang mtshon pa’i mig
thub dbang smra ba’i nyi mas rtag tu skyongs

ཐབ་ཅིང་རྒྱ་ཆེའི་ལེགས་བཤད་ཀུན་གྱི་གཏེར།
འདིག་རྟེན་ཀུན་གྱི་མ་འདྲིས་མཛུའ་བཤེས་ཏེ།
ས་གསུམ་འགྲོ་ལ་ལམ་བཟང་མཚོན་པའི་མིག་
ཐུབ་དབང་བའི་ཉི་མམ་དྲག་ཏུ་སྤོངས།

La poesia moderna

Tanmateix, la poesia moderna (des del segle XX) no pot ser inclosa en cap dels gèneres esmentats i segueix una mètrica molt més lliure. Un dels exponents més importants de la segona meitat del segle XX va ser ***Don grub rgyal***.